

OŚRODEK LUBELSKI I JEGO TWÓRCY W OPINII KRAJOWEGO ŚRODOWISKA INŻYNIERII ROLNICZEJ

Rudolf Michałek

Instytut Inżynierii Rolniczej i Informatyki, Uniwersytet Rolniczy w Krakowie

Streszczenie. Praca przedstawia drogę rozwojową Wydziału Inżynierii Produkcji Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie w okresie 40-tu ostatnich lat. Ukazuje wpływ tego Ośrodka na rozwój krajowego środowiska inżynierii rolniczej a także sylwetki Profesorów: Janusza Hamana i Andrzeja Kwiecińskiego.

Słowa kluczowe: ośrodek lubelski, jubileusz, inżynieria rolnicza, Prof. Haman, Prof. Kwieciński

Geneza powstania ośrodka lubelskiego

Ośrodek lubelski inżynierii rolniczej kształtował się odmiennie w porównaniu do pozostałych ośrodków w kraju. W strukturze Wyższej Szkoły Rolniczej w Lublinie, wywodzącej się z Uniwersytetu M. C. Skłodowskiej nie było Wydziału Melioracji Wodnych, ani Oddziału Geodezji. W całym środowisku akademickim Lublina nie było też zaplecza o profilu naukowo-technicznym w postaci wyższej uczelni o profilu technicznym. Dochożenie do samodzielnego wydziału o dzisiejszym charakterze dokonało się przy innych uwarunkowaniach. Będzie to przedmiotem odrębnego wystąpienia, stąd pomijam szczegółową drogę rozwoju. Rok 1968 można traktować jako pierwszy etap tworzenia obecnego Wydziału [Praca zbiorowa 2010]. Nastąpiło wówczas połączenie Katedry Mechanizacji Rolnictwa z Zakładem Mechaniki i Fizyki Technicznej, w wyniku którego powstał Instytut Techniki Rolniczej na prawach Wydziału. Pierwszym dziekanem i dyrektorem Instytutu został Profesor Janusz Haman a prodziekanami docenci: Jacek Orzechowski, Tomasz Otmianowski, Jan Kowal.

W roku 1970 nastąpiła dalsza reorganizacja, która wyznacza datę jubileuszu 40-lecia. Instytut Techniki Rolniczej przemianowano na Instytut Mechanizacji Rolnictwa i połączono z Katedrą Zastosowań Matematyki i Katedrą Melioracji i Budownictwa Rolniczego w wyniku czego utworzono Wydział Techniki Rolniczej. Właśnie ta reorganizacja wytworzyła odmienną sytuację w porównaniu do innych uczelni rolniczych w Polsce. Nowopowstały Wydział od początku stwarzał duże perspektywy rozwoju, bowiem skupił w sobie trzy wielkie osobowości z poszczególnych założycielskich Katedr. Profesorów: Janusza Hamana, Wiktora Oktaby i Stefana Ziemińskiego. Stan kadry tego Wydziału już w momencie powstania pozwalał na uzyskanie uprawnień doktorskich a po roku habilitacyjnych.

To właśnie stało się zwiastunem dalszego, szybkiego rozwoju, torującego drogę rozwojową dzisiejszej inżynierii rolniczej dla całego środowiska krajowego. Niewątpliwie istotną rolę na tej drodze odegrała wielka Osobowość Profesora Janusza Hamana.

Profesor Janusz Haman - twórca Ośrodka Lubelskiego i lider krajowego ośrodka inżynierii rolniczej

Długa i niezwykle bogata jest historia rozwoju naukowego twórcy lubelskiego ośrodka inżynierii rolniczej. Bo też chodzi o niezwykle osobowość Profesora Janusza Hamana. Dlatego też dzisiaj, w dniu jubileuszu 40-lecia Wydziału, już o innej nazwie godzi się odtworzyć i przypomnieć niektóre fakty z życia Twórcy i Jego dzieła. W ich odtwarzaniu korzystam z dostępnych źródeł literatury [Majka 1994, Haman, Michałek 2003, Praca zbiorowa 2010, Michałek, Latała 2005]. Odtwarzając sylwetkę Prof. J. Hamana mam świadomość, że dla wielu jest zbyt znana. Chodzi jednak o młode pokolenie, których w roku 1970 w ogóle nie było, i dla nich to wszystko historia, ale dla nich właśnie żywy przykład jest najlepszym drogowskazem na indywidualny rozwój. Ze względu na bogactwo zdarzeń, przypomnę tylko skrótowo najważniejsze fakty.

Profesor Janusz Haman urodził się 29.06.1923 r. w Wisbaden (RFN) w polskiej Rodzinie. Studia wyższe ukończył w roku 1949 na Wydziale Mechanicznym AGH w Krakowie i tam w Katedrze Obróbki Skrawaniem rozpoczął swą bogatą działalność naukową. W roku 1950 przechodzi do Katedry Maszynoznawstwa Rolniczego UJ w Krakowie, kierowanej przez Prof. Michała Wójcickiego. W środowisku rolniczym, odczuwa braki przygotowania przyrodniczego i podejmuje studia na Wydziale Rolniczym, które ukończył w roku 1953. Rok 1953 wyznacza też inny etap w Jego życiu tj. służbowe przeniesienie do Środowiska Lubelskiego, gdzie obejmuje kierownictwo Katedry Maszynoznawstwa Rolniczego na UMC. W roku 1956 uzyskuje stopień doktora nauk rolniczych na Wydziale Rolniczym WSR w Krakowie pod promotorstwem prof. Michała Wójcickiego. W 1957 roku uzyskuje tytuł i stanowisko docenta. Dzisiaj jest przeciwnikiem habilitacji, ale wówczas pomimo braku przesłanek habilitował się na Wydziale Rolniczym WSR w Lublinie a przewód zakończył się w roku 1960. Dynamicznie rozwija, twórczo i materialnie Ośrodek Lubelski, który przekształca się w Instytut i Wydział. W roku 1964 uzyskuje tytuł prof. nadzwyczajnego a 5 lat później zostaje wybrany na czł. koresp. PAN. W roku 1970 uzyskuje tytuł profesora zwyczajnego. W latach 1968-72 i 1977 pełni funkcję z-cy sekretarza V Wydziału PAN. W roku 1980 zostaje członkiem rzeczywistym PAN i poprzez pierwsze wybory sekretarzem V Wydziału PAN. Wcześniej, bo w roku 1977, pracując w PAN ostatecznie żegna się z Lublinem i przechodzi do pracy w SGGW w Warszawie na stanowisko dyrektora Instytutu Mechanizacji Rolnictwa i Leśnictwa. Organizuje tam Wydział Techniki Rolniczej i Leśnej, zostając jego pierwszym dziekanem. Równoległe był zaangażowanym w działalność PAN, pełniąc funkcje członka Prezydium PAN i przewodniczącego Komitetów Techniki Rolniczej i Agrofizyki. W roku 1983 kończy kadencję sekretarza V Wydziału PAN i organizuje Centrum Upowszechniania Nauki Polskiej PAN, zostając jego pierwszym dyrektorem. Równoległe w roku 1990 powraca do Krakowa na Wydział Techniki i Energetyki Rolnictwa. Wzmacniając kadrę przyczynia się do uzyskania przez ten ośrodek uprawnień habilitacyjnych. Już w nowym a zarazem starym środowisku przypada Jego jubileusz 70-lecia urodzin. To było święto całego krajowego środowiska inżynierii

rolniczej. Uczciliśmy Go wspaniałą konferencją w Krakowie a zarazem pożegnaliśmy Go jako czynnego profesora. To było tylko formalne pożegnanie. Profesor pozostał czynnym i aktywnym do dzisiaj, pomimo wielu bolesnych przeżyć rodzinnych i zdrowotnych. Z jego bogatej działalności i pełnionych zaszczytnych funkcji przytaczam tylko najważniejsze.

W środowisku krajowym:

- członek CKK d/s kadr – 20 lat,
- członek Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego – 3 kadencje,
- członek Rady Nauki i Techniki – 2 kadencje,
- v-ce przewodniczący Rady Naukowej IBMER – 3 kadencje,
- przewodniczący Rady Naukowej OIN PAN,
- prezes Oddz. Lubelskiego TNOiK,
- prezes Oddz. Lubelskiego SIMP. Działalność międzynarodowa:
- 1956-74 – ekspert mechanizacji rolnictwa Europejskiej Komisji Gospodarczej ONZ,
- 1979 – ekspert FAO/UNESCO do systemu Agris,
- Członek American Society of Agris Engineers ASAE,
- członek Commission Internationale de Genie Rural CIGR – przewodniczący Polskiego Komitetu Narodowego,
- członek Międzynarodowego Towarzystwa Gleboznawczego ISS,
- przedstawiciel Union of International Technical Associations w Polsce,
- wielokrotnie zapraszany jako ekspert na wizyty i wykłady do wielu krajów świata.

Dorobek twórczy Profesora jest wieloraki i merytorycznie poważny. Wymieniam tylko najważniejsze pozycje powszechnie znane w świecie:

- „Teoria i konstrukcja maszyn rolniczych” - wielokrotnie wznawiana (współautorzy: Cz. Kanafajski i H. Bernacki),
- „Agricultural Machines Theory and Construction USDA”,
- „Grundlagen der Badenbearbeitung Und Pflugbau”
- „Zagadnienia wymiany ciepła i masy w materiałach roślinnych”,
- „Właściwości cieplne ciał kapilarno-porowatych i metod ich pomiaru”,
- „Gleba–maszyna–roślina” – dzieło życia napisane wspólnie z Władysławem Byszewskim.

Działalność naukową Profesora J. Hamana trudno zakwalifikować do konkretnych kierunków. Obejmuje ważne zagadnienia w całej inżynierii rolniczej, agrofizyce, ale także rolnictwie i polityce. Poza działalnością naukową aktywnie działał na rzecz dydaktyki i wychowania, w tym przede wszystkim rozwoju kadry naukowej. Czynił to indywidualnie i instytucjonalnie m. in. przez przewodniczenie zespołowi Dydaktyczno-Naukowemu Ministerstwa. Wypromował ponad 30 doktorów (dzisiaj trudno ustalić dokładną liczbę). Pierwszym Jego wypromowanym doktorem był współtwórca Ośrodka lubelskiego, nieco starszy od Niego Jacek Orzechowski. Stworzył kilka szkół naukowych w obrębie inżynierii rolniczej i agrofizyki. Większość kadry naukowej starszego i średniego pokolenia, w tym również autor artykułu, zawdzięcza Mu własny rozwój naukowy,.

Profesor Janusz Haman jest klasycznym przykładem Człowieka, który osiągnął tak wiele, chociaż żył, działał i tworzył w Polsce, którą nie tak sobie wyobrażał jako przedstawiciel Pokolenia Kolumbów, walcząc w powstaniu warszawskim. Całe bogate życie działał

i tworzył dla Polski uznając jej słabości, ale przede wszystkim traktując Ją jako swoją Ojczyznę. W nauce osiągnął prawie wszystko, stopnie i tytuły, nagrody i odznaczenia. Czterokrotnie uzyskał honorowy tytuł doktora honoris causa:

- Akademii Rolniczej w Lublinie – rok 1990,
- Akademii Rolniczej w Krakowie – rok 1990,
- Akademii Rolniczej we Wrocławiu – rok 1994,
- Akademii Rolniczej w Szczecinie – rok 2006.

Posiada też najwyższe odznaczenia, Krzyże: Kawalerski, Oficerski, Komandorski i Komandorski z Gwiazdą. Doceniając Jego zasługi proponuję w imieniu całego krajowego środowiska skierować do Niego następujący adres okolicznościowy.

Drogi Profesorze.

Całe Twoje bogate życie twórcze było konsekwentną drogą w odkrywaniu prawdy. Z okazji 40-rocznicy Twojego Wydziału dziękujemy Ci nie tylko za naukę i rady, ale także Twoją niezłomną postawę moralną. Nikomu z nas nigdy nie przepuściłeś niedoróbki i bylejakości. Wolałeś stracić przyjaciela, aniżeli zgodzić się na jego niezasłużony awans. Jest to szczególnie cenna cecha u naukowca, który zawsze musi dążyć do zwycięstwa prawdy nad fałszem. Jest to szczególnie ważne dzisiaj, w świecie pełnym zła i korupcji. Dlatego cieszymy się, że w naszym gronie mamy żywy autorytet do naśladowania. To nam pozwala rzetelnie pracować i osiągać kolejne awanse w zawodowej karierze.

Krajowe środowisko inżynierii rolniczej na tle Ośrodka lubelskiego

Lata 1968-70 to okres wymuszonych politycznie zmian w nauce i dydaktyce, będących konsekwencjami marca 1968 r. Całe szkolnictwo wyższe przechodziło ze struktur katedralnych na instytutowe. W uczelniach rolniczych tworzone Instytuty Mechanizacji Rolnictwa, lub o podobnej nazwie, które działały w strukturach wydziałów rolniczych. Na bazach tych instytutów powoływano Oddziały Mechanizacji, prowadzące kierunek studiów o tej samej nazwie. W odróżnieniu od Lublina działały tam samodzielne Wydziały Melioracji Wodnych, w strukturach których były i pozostały katedry matematyki, fizyki i mechaniki. W roku wyłonienia dzisiejszego Jubilata tj. 1970 wszystkie krajowe ośrodki mechanizacji rolnictwa były pod względem kadrowym słabe i licząc w tzw. pracownikach samodzielnych i posiadały: [Majka 1994]

SGGW Warszawa - 4 (1 profesor, 3 docentów, 1 dr hab. i 2 bez habilitacji),

Kraków – 3 (docenci bez habilitacji),

Wrocław – 2 (docentów, 1 bez habilitacji),

Poznań – 1 (profesor),

Szczecin – 1 (docent).

Olsztyn miał odrębną strukturę, ale z zakresu inżynierii rolniczej zatrudniał 1 profesora i 2 docentów. Wszystkie wymienione ośrodki, działające w strukturach Wydziału Rolniczego miały uprawnienia do nadawania stopni doktora i doktora habilitowanego na podstawie uprawnień swego Wydziału w naukach rolniczych. W roku 1977 ze struktury tych Wydziałów wyodrębniły się:

- w SGGW w Warszawie - Wydział Techniki Rolniczej i Leśnej,
- w AR w Krakowie – Wydział Techniki i Energetyki Rolnictwa.

Obydwa wydziały ze względu na słabą obsadę kadrową nie posiadały żadnych uprawnień i przez kilkanaście lat zmuszone były do przeprowadzania rozwoju swojej kadry w innych ośrodkach posiadających takie uprawnienia. Szczególną rolę pomocną odegrał właśnie Jubilat – Wydział Techniki Rolniczej w Lublinie. Dotyczyło to zwłaszcza lat 80-tych ubiegłego wieku. W tym czasie tylko ten wydział posiadał pełne uprawnienia akademickie w zakresie wówczas techniki rolniczej. Trzeba dodatkowo przypomnieć, że właśnie okres lat 80-tych, ze względów społeczno-politycznych był wyjątkowo trudnym w historii szkolnictwa wyższego. Dotyczył on przede wszystkim całego krajowego środowiska techniki rolniczej. Właśnie w tym trudnym okresie, w latach 1982-90 dziekanem Wydziału Techniki Rolniczej AR w Lublinie był Prof. Andrzej Kwieciński, dzisiejszy Jubilat, który w roku 2010 obchodził swoje 70-lecie urodzin. Właśnie z tej okazji pragnę wyrazić dziś pod Jego adresem nasze słowa wdzięczności, szacunku i uznania.

Wkład Profesora Andrzeja Kwiecińskiego w rozwój Lubelskiego i krajowego środowiska

Przedstawiając postać Profesora Kwiecińskiego, korzystam z własnej pamięci i wspólnie przeżytych chwil, ale także posiłkuję się Jego biografią [Praca zbiorowa 2010]. Nie będę też szczegółowo opisywać drogi Jego rozwoju naukowego. Przypomnę tylko, że był uczniem i wychowankiem Profesora J. Hamana, u którego robił pracę doktorską z zakresu techniki ochrony roślin i uzyskał stopień w roku 1969. Mogę z przyjemnością przypomnieć, że w ośrodku krakowskim na przełomie lat 1978/79 odbył staż naukowy, zakończony w roku 1979 habilitacją. Od roku 1982 pełni funkcję dziekana Wydziału Techniki Rolniczej, przez pierwsze dwa lata na podstawie mianowania a następnie przez dwie kolejne kadencje w wyniku wyborów. Ten okres jego działalności był szczególnie brzemienny nie tylko dla środowiska lubelskiego, ale także całego krajowego środowiska techniki rolniczej, gdyż kierowany przez Niego Wydział był jedynym w Polsce z uprawnieniami habilitacyjnymi i odegrał decydującą rolę w rozwoju kadry naukowej. W trudnych latach 80-tych Profesor Andrzej Kwieciński wykazał wyjątkowy talent i zmysł organizacyjny do rozwiązywania skomplikowanych problemów ludzkich, przyczyniając się osobiście do tworzenia poprawnej atmosfery służącej rozwojowi naszej dyscypliny. Te Jego zasługi pozostaną na zawsze w naszej wdzięcznej pamięci. Poza działalnością we własnym Ośrodku Lubelskim coraz szerzej widoczny stał się na arenie całego kraju. W latach 1981-83 był członkiem Rady Naukowej Instytutu Hodowli i Genetyki PAN w Jastrzębcu. Począwszy od r. 1985 do chwili obecnej jest członkiem Komitetu Techniki Rolniczej PAN, a od czterech kadencji jego v-przewodniczącym. W latach 80-tych i 90-tych był członkiem Zespołu Dydaktyczno-Naukowego przy MNSzWiT a później MEN. W latach 1986-90 pełnił funkcję członka Zespołu Koordynującego i kierownika programu badawczego dotyczącego techniki zbioru i konserwacji pasz. Do roku 1992 był także członkiem Zespołu Ekspertów przy Ministerstwie Edukacji Narodowej. Potwierdzeniem Jego autorytetu i uznania w środowisku krajowym inżynierii rolniczej był wybór na członka CK w roku 2000. Funkcję tę pełni bez przerwy do chwili obecnej. Dorobek naukowy Prof. A. Kwiecińskiego jest ilościowo duży a merytorycznie wartościowy.

W całym dorobku dominują prace z zakresu inżynierii rolniczej, wśród których można wyróżnić następujące kierunki badawcze:

- Mechanizacja produkcji zwierzęcej,
- Problemy budownictwa inwentarskiego,
- Projektowanie zestawów maszynowych dla produkcji zwierzęcej i roślinnej,
- Zagadnienia optymalizacji transportu rolniczego.

Trzeba też wymienić kierunek dotyczący techniki ochrony roślin, bowiem z tego zakresu wykonał pod kierunkiem Profesora Janusza Hamana rozprawę doktorską. Poza wartością poznawczą w Jego dorobku znaczącą pozycję zajmują prace o charakterze projektowym i ekspertowym, w znacznym stopniu wdrożone do bezpośredniej praktyki rolniczej. W ocenie osiągnięć naukowych należy jednak podkreślić Jego rolę w kierowaniu zespołami badawczymi które tworzył do rozwiązywanych przez siebie problemów naukowych. Pod Jego kierunkiem naukowym wykonało i obroniło pracę doktorską 8-miu pracowników z własnego Ośrodka lubelskiego a także z SGGW. Kierował także osobami, które wprawdzie uzyskały stopień doktorski pod kierunkiem innych promotorów, ale Jemu zawdzięczają całe ukierunkowanie naukowe i uzyskane stopnie czy też tytuły naukowe, np. Prof. Zbigniew Siarkowski. Z całym przekonaniem mogę stwierdzić, że w Ośrodku lubelskim był twórcą szkoły naukowej w problematyce mechanizacji i organizacji procesów w produkcji zwierzęcej. W prowadzeniu badań ściśle współpracował z wieloma ośrodkami naukowymi w kraju i zagranicą. Z ośrodków krajowych sam oceniany wyróżnia zaledwie kilka, m. in. Politechnikę Lubelską, Politechnikę Radomską i Politechnikę Opolską. Osobiście uważam, że w Polsce nie ma takiego ośrodka w naszej dyscyplinie, z którym Kandydat by nie utrzymywał ścisłych kontaktów. Z ośrodków zagranicznych bliską współpracę nawiązał z :

- University of Guelph w Kanadzie,
- Czeski Uniwersytet Rolniczy w Pradze,
- Akademia Rolnicza w Nitrze,
- Rolniczy Instytut Naukowo-Badawczy im. N. W. Rudnickiego w Kirowie (Rosja),
- Instytut Naukowo-Badawczy Mechanizacji Produkcji Zwierzęcej w Podolsku (Ukraina).

Oceniając zatem dorobek naukowy Prof. A. Kwiecińskiego należy zwrócić uwagę na łączne osiągnięcia Jego i Jego uczniów, gdyż w ich pracach zawarta jest Jego myśl twórcza. Jego dzieło było z pożytkiem kontynuowane w Ośrodku Lubelskim przez Jego kolejnych następców pełniących funkcje dziekanów: prof. Stanisława Pałysa, Andrzeja Kusza, Mieczysława Szpryngiela i obecnego Wiesława Piekarskiego. To dzięki ich życzliwości wszystkie krajowe ośrodki inżynierii rolniczej systematycznie się rozwijały, dochodząc do własnych uprawnień akademickich. Potwierdzają to wskaźniki wzrostu kadr naukowych i uzyskanych uprawnień [Michałek 2010]. Jubileusz 40-lecia Ośrodka lubelskiego obchodzimy z radością i satysfakcją. Czas jednak zrodził nową sytuację i nowe problemy. Przed laty mieliśmy ogromne rzesze chętnych do studiowania, dziś mamy liczną kadrę, ale coraz mniej kandydatów chcących u nas studiować. Stąd zasadnicze pytanie: quo vadis inżynierio rolnicza?

Bibliografia

- Haman, Michalek** 2003. Quo venis quo vadis inżynierio rolnicza. Inżynieria Rolnicza Nr 9(51). s. 29-38.
- Majka U.** 1994. Nauczanie maszynoznawstwa rolniczego i techniki rolniczej w uczelniach rolniczych. Wydawnictwo Uczelniane Lublin. ISBN: 83-8633-80-4.
- Michalek, Kowalski** 2002. Od maszynoznawstwa do inżynierii rolniczej. Wydawnictwo PTIR Kraków. 83-905219-8-9.
- Michalek, Latała** 2005. Cytadela Nauki. Wydawnictwo PTIR Kraków. ISBN: 83-917053-2-3.
- Michalek R.** 2010. Problemy rozwoju kadry naukowej. Materiały Konferencji, Kraków 2010. Maszynopis.
- Praca zbiorowa. 2010. Wydział Inżynierii Produkcji 2005-2010. Wydawnictwo Polihymnia Sp. z o. ISBN: 83-978-83-7270-824-3.
- Praca zbiorowa. 2010. Profesor Andrzej Kwieciński. Wydawnictwo Polihymnia Sp. z o. o.

CENTRE IN LUBLIN AND ITS ORIGINATORS IN THE OPINION OF THE NATIONAL ENVIRONMENT OF AGRICULTURAL ENGINEERING

Abstract. The paper presents how the Department of Production Engineering of the University of Life Sciences has developed for the last forty years. It presents the influence of the Centre on the development of the national environment of agricultural engineering and profiles of the following professors: Janusz Haman and Andrzej Kwieciński.

Key words: Centre in Lublin, anniversary, agricultural engineering, Prof.Haman, Prof. Kwieciński

Adres do korespondencji:

Rudolf Michalek; e-mail: Rudolf.Michalek@ur.krakow.pl
Instytut Inżynierii Rolniczej i Informatyki
Uniwersytet Rolniczy w Krakowie
ul. Balicka 116B
30-149 Kraków